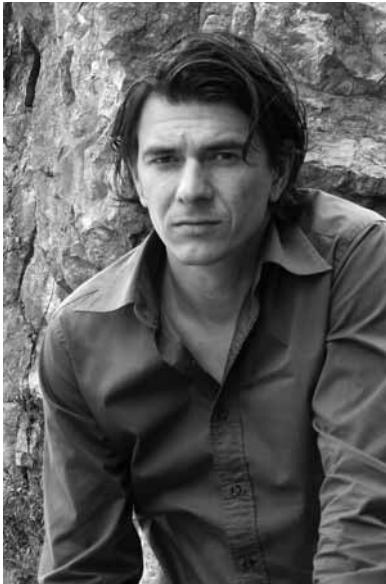

[B] **EEN TRAGEDIE, VERMOMD ALS KOMEDIE.
DIMITRI VERHULSTS “DE LAATSTE LIEFDE
VAN MIJN MOEDER”**

Dichter Luuk Gruwez schreef het al: “Het vermogen om te vergelijken, maakt mensen ongelukkig” (in *Pizza Peperkoek*, 2010, Poëziecentrum, Gent). Elke schrijver van een literaire mijlpaal weet wat daarmee bedoeld wordt. Dimitri Verhulst (*1972) vestigde zijn naam in 2006 met *De helaasheid der dingen*, een semi-autobiografische weergave van zijn jeugd in het fictieve Reetveerdegem, met tal van hilarische anekdotes, neergepend in een pittig volkstaaltje. Verhulst was toen amper. Dat boek overtreffen, zou moeilijk, zo niet onmogelijk worden.

Die vrees werd bewaarheid. De opvolgers van *De helaasheid der dingen* konden de hooggespannen verwachtingen niet inlossen. Het archaisch-romantische *Mevrouw Verona daalt de heuvel af* (2006) en *Godverdomse dagen op een godverdomse bol* (2008) werden door de literaire kritiek en de lezers lauwer ontvangen. In *Over de laatste liefde van mijn moeder* wroet Verhulst opnieuw in het eigen verleden, en dringt de vergelijking met *De helaasheid der dingen* zich op.

Dimitri Verhulst, Foto Nathalie de Clercq.

De roman dient zich aan als de thematische prequel van *De helaasheid der dingen*, dus nog voor Jimmy (het alter ego van Verhulst) intrekt in het mannenbastion van zijn vader en ooms in Reetveerdegem. De elfjarige Jimmy leeft bij zijn pas gescheiden moeder en haar vriend Wannes, zijn deugdzaame stiefvader. Het is van meet af aan een gespannen driehoeksverhouding waarin Jimmy bijna geen eigen stem heeft. Dat weerspiegelt zich ook op narratief vlak: de ‘ik’-verteller uit *De helaasheid der dingen* is vervangen door een alwetende verteller.

Die verteller schetst een wereld van bekrompenheid, vrekkelijkheid en kleinburgerlijkheid. De moeder van Jimmy, Martine Withofs, wordt omschreven als een vrouw wier hoogste genot bestaat uit een strijkavond en het kijken naar een televisiesoap. Geluk wordt bij haar veeleer gedefinieerd als “de tijdelijke afwezigheid van ongeluk”. Wanneer Jimmy aan zijn stiefvader een hond vraagt – “een nieuwe bron van affectie”, zoals zijn moeder nu haar “Wannes” heeft – krijgt hij geen hond, maar “een goudvis, [...] die zijn rondjes had te zwemmen in een afgewassen mosterdpot”.

Nergens wordt de kneuterigheid van het milieu zo goed weergegeven als tijdens de reis die het arbeidersgezin maakt naar – o cliché – het Zwarte Woud. Met verve beschrijft Dimitri Verhulst de niet echt grappige reisleider Rudy (“Reisbegeleiders en stadsgidsen, daar trof je de grootste zichzelf geestig vindende humoristen onder”), de Duitse tearjerkers van Freddy Breck en het obligate bezoek aan een koekoeksklokkenmuseum. De omarming van het folkloristische gaat hand in hand met een heilige schrik voor nieuwe fenomenen, zoals McDonald’s. De hamburgers worden eerst verorberd, maar later vergeleken met “hondenvreetsel”.

Hier vangen we meteen een glimp op van Dimitri Verhulst als stilistische acrobaat. Taalkundig trekt hij alle registers open om de absurditeit van de reis weer te geven. Als blijkt dat er moet worden betaald voor het gebruik van de toiletten, schrijft hij ironisch: “Helemaal nieuw was dat niet, keizer Vespasianus had in het jaar 72 al belastingen geheven op het gebruik van de stadslatrines om de bouw van het Colosseum te kunnen financieren, nuttige informatie voor de inrichters van een quiz, maar Martine was wel van haar melk omdat ze een kleine twee millennia na die Romeinse zot twaalf

Luxemburgse franken moest neertellen voor een sanitaire stop.”

En zo grapt en grolt Verhulst het hele boek door, en nagelt hij de kleingeestigheid van een groep reizigers (en een groot deel van de samenleving) aan de schandpaal. Oneliners en plat volksvermaak troef, maar heeft het boek behalve humor nog meer te bieden? Jimmy vervreemdt meer en meer van zijn omgeving. Hij raakt bevriend met een ouder meisje van wie hij verneemt dat zijn moeder opnieuw zwanger is. Hij licht zijn stiefvader en zijn moeder in over zijn toekomstige studiekeuze, filosofie. Hun reactie: “Fi-lo-soof! Te schande maak je ons.”

Maar het kwaad is al eerder geschied. Om vragen van medepassagiers te vermijden, wil Wannes dat Jimmy hem tijdens de reis aanspreekt als “papa”, wat de koppige elfjarige weigert. Het familieplaatje dat de moederfiguur zo graag zou zien ontstaan, valt in duigen en brengt de outsiderspositie van Jimmy pijnlijk aan de oppervlakte. Martine Withofs wil een modelgezinnetje stichten, zoals in haar favoriete soaps. Jimmy weigert zijn rol op zich te nemen en wordt domweg uit de soap geschreven en op straat gegooid. Dat verklaart meteen ook de titel. *De laatste liefde van mijn moeder* heeft geen betrekking op Wannes, maar wel op het laatste restje genegenheid dat Jimmy van zijn moeder krijgt, voordat hij vervangen wordt door een nieuw kind. Het vervolg laat zich raden: Jimmy trekt in bij zijn vader en ooms in Reetveerdegem.

In *NRC Handelsblad* noemde Elsbeth Etty dit “een niet heel sterke roman”. Mijns inziens komt dat vooral doordat Verhulst er maar niet in slaagt om een goed evenwicht te vinden tussen komedie en tragedie. Thematisch draait het boek rond een elfjarig kind dat verstoten wordt door de eigen moeder – een tragisch gegeven, dat Verhulst echter aan de lezer presenteert als een grappig verhaaltje. Slechts mondjesmaat licht de auteur een tipje van de sluier op en toont hij aan dat er wel degelijk een bijzondere band bestond tussen moeder en kind: “Voor het eerst sedert lang [...] was hij [...] weer alleen met zijn moeder, en ogenblikkelijk viel er een soort vertrouwde rust over hem. Een onbevattelijk waas waar hij een beter mens van werd. [...] Hoeveel liever zijn moeder dan was, hoe zelden kribbig!”

Maar dit soort vertederende fragmenten zijn zeldzaam. In dat andere grote ‘moederboek’ van de

voorbije jaren, *Sprakeloos* van Tom Lanoye uit 2009, is er wél een frisse afwisseling van pijnlijke en liefkozende momenten tussen ouder en kind. Toegegeven, het boek van Lanoye is allesbehalve een afrekening met de moeder, een sterke slagersvrouw, maar veeleer een papieren monument voor haar. Van elke bladzijde spat de adoratie die Lanoye voor zijn overleden moeder had. En toch hebben ook zij moeilijke momenten gekend. Toen Lanoye openlijk uitkwam voor zijn homoseksualiteit, vielen er harde woorden:

Zij: ‘We hadden het bij vier (kinderen) moeten houden. Mijn lijf was al te oud voor u.’

Ik: ‘Wablijf?’

Zij: ‘We waren nog zo blij dat ge normaal waart en geen mongooltje.’

Ik: ‘Ach zo. En nu voel je je toch nog bedot?’

Zij: ‘Met een mongooltje valt ge minder in affronten dan met iemand zoals jij.’

Geslaagd of minder geslaagd, de twee romans behoren tot de zogenaamde ‘(auto)biografische golf’ die de Vlaamse en Nederlandse boekenmarkt al sinds de tweede helft van de vorige eeuw overspoelt. Er loopt een lijn van Gerard Reve en Walter van den Broeck naar Connie Palmén en Eric de Kuyper, om maar enkele namen te noemen. Alleen met dit verschil: waar de (auto) biografische literatuur van de vorige eeuw sterk ik-gericht was en naar binnen gekeerd, besteden hedendaagse auteurs aandacht aan het familiale verleden en aan de vaak moeilijk ethische dilemma’s waarmee ze geconfronteerd worden (Kristien Hemmerechts over demantie in *De dood heeft mij een aanzoek gedaan* (2010), Tom Lanoye in *Sprakeloos* over euthanasie). Op die manier zoekt de literatuur aansluiting bij maatschappelijk hete hangijzers, en kunnen we misschien wel gewag maken van ‘ethisch (auto-)biografische literatuur’. Voer voor verder wetenschappelijk onderzoek, als de trend zich voortzet.

DELPHINE SEGHERS

DIMITRI VERHULST, *De laatste liefde van mijn moeder*, Contact, Amsterdam, 2010, 236 p.